

ששנסטכוב, י" כסלו, תש"ו

זה אבוד - אנחנו יהודים!

מאת: בסרגליק מנחם

תרגום: בסרגליק דבורה

יומן זכרונות מתקופת הכבוש הגרמני.

20-12-1945

פורסם ב"יד ושם" - שם גם נמצא העותק המקורי.

ה ק ד מ ה

באחד מקטעי היומן, מסביר כותב השורות: "בקשה לי אליך, הקורא: אם יש שגיאות כתיב, או שלא הכל ברור ומדויק; אנא, הבן זאת. דע, שאי אפשר לזכור הכל. מה שאני כותב - הוא בדיוק מה שאני זוכר. הראש כבר אינו כפי שהיה פעם. אחרי שעוברים כל כך הרבה, אי אפשר לזכור פרטים".

ואכן, הדברים מובאים בצורה בלתי אובייקטיבית. הם כתובים בלשון פשוטה, ובמשפטים קצרים המובאים ללא גיננני לשון. ללמדך, שהדברים נכתבו אחרי המלחמה, כשהכל כבר היה מאחור. זכרון אחד מעלה אחר, ואנו מבחינים בצרוף רעיונות, מחשבות ורגשות; גרירת מושגים קרובים המתאגדים יחד ומתחברים לדפי יומן המעלה זכרונות אישיים בתוך הקלחת הכללית.

בסרגיליק דבורה

אני כותב על מה שעבר עלי מתקופת "המך" הגרמני, משנכנס לעירי ועד הגיע השחרור. זה היה בעיר צ'נסטוב. בשנת 1939 הגרמנים פלשו לפולין והגיעו גם אלינו. באחד מימי שני (שנקרא: "יום שני המוכחם") בשעה 1300 אני שומע שצועקים בגרמנית בקול רם: "כולם החוצה". הגרמנים נכנסו לדירתו של כל אחד, והזרו לנו להרים ידיים למעלה. הם העלילו שמישהו ירה על חייל גרמני. אנשים פחדו מאד. כל הזמן ירו, ובני אדם צנחו כמו זבובים. ציוו על כולם לצאת, להשכב בשוק עם הפנים לכיוון הקרקע, ומי שהרים ראשו - ירו עליו.

גברים, נשים וסף, צעירים וזקנים, כולם יוצאים לשוק ומחכים למוות. אני ועוד בחר צעיר לא הבנו את שפת הרוצחים. לא ידענו לאן ללכת ולכן נכנסנו לבנין אחר. ירו לעברינו. אני נפלתי מפחד. הצעיר השני נפגע בזרועו, והיא שחתה דם. ציוו עלינו ללכת לשוק ולשכב לצד השאר. כך שכבנו עד לפנות ערב. אז הגיעה הפקודה, שאמרה שיקחו את כולנו לבית-הסוהר, לשם הובילו אלפי איש. את הנשים שחררו הביתה. האש והיריות לא פסקו. הכניסו מאה מאיתנו לתא אחד. אני, כדתי, לבשתי קפוטה ארוכה ופאות. הגסטאפו הרביצו בי חזק ומשכו בפיאותי. צלמו אותי. אחד שכב על השני. שלושה ימים לא קבלנו אוכל ולא שתייה. אנשים נפלו כמו זבובים. לא היה במה להאחז כדי להנצל.

ביום חמישי לפנינו ערב, פתחו את התא ומלקו אותנו
כנהמות, ישר למחנות הצמאים. שם התאספו כולם. שוב עכבו אותנו
לילה שלם, ומוקדם למחרת ריכזונו יחד. קצין גרמני אמר:
" אם נמצא אצל מישהו נשק או דברים מזיקים כמו: סכין, סכין
גלוז וכו' - נרה בו". אז נפלו כשמונה מאות יהודים ואלפיים
פולנים. זה לא מדוייק - אולי יותר.
ביום שישי חזרתי הביתה ממש ממות לחיים.
אך הם עדיין לא נרגעו. הם הצטרכו אנשים לעבודה, והם
חספו אותם ברחוב. אורירת הפחד נמשכת. החיים השתנו. אנחנו
כבר לא אותם אנשים חופשיים כמקודם. ידענו שאם לא חוטפים אותנו
עכשיו - כנראה יעשו זאת בלילה.
הקהילה היהודית הצטרכה להעמיד אלפיים אנשים
לעבודה. מהבוקר עד מאוחר בלילה היינו מוכרחים לעבוד, כדי
שנוכל להאכיל את המשפחה. היינו באים הביתה הרוגים ממכות
הרוצחים, אנשי הגסטאפו.
כעבור שנה מפלישת הגרמנים אלינו, יצאה מקודה,
שאמרה שכל היהודים חייבים לענוד על היד " בנדר" (פסים) כדי
שיוכלו להבדיל בין יהודי לבין "פולאק" (פולני). כולם כבר
עונדים זאת - גברים, נשים וילדים מגיל 10 ומעלה. ה"בנד" הזה
היה מוכרח להיות מבד לבן, צהור תמיד, כשעליו מגן דוד.
כשמישהו שכח לענוד את הסרט ויצא לרחוב ונתפס ע"י שוטר -
הוא חטף מכות הגוננות, בנוסף לכסף רב ששלם קנס. כך, שחובתו
של כל אחד הייתה לזכור לענוד את הסרט. כולם הפרו זאת לכנדיפם.
הרבה כתבו על הדלתות, כדי להזכיר לשאר: "אל השכח לענוד את
הסרט!". זה אָעַר מאד את היהודים. הם לא יכלו ליצור קשר עם
הפולנים; היה קשה להתפרנס; הייתה עבודת כפייה; היהודים היו
מוכרחים לגלח את זקניהם, וכו'. לא! אי אפשר לכתוב כל זאת.

בכל פעם נזכרים ביותר ויותר צרות. זה אכזב - אנחנו יהודים! פולניים ללא אדמה, ללא בית, המתגוררים על אדמת הרוצחים. הם מוצצים את דמינו. מאיתנו - מאנשים חפים מפשע! יצאה פקודה: כל יהודי מוכרח להצדיע לחייל גרמני ולהוריד כובעו לפניו. מילא - הצדעה! אבל גרוע היה כשהחייל שר, ותוך כדי שירה היה מנחית מהלומה על ראש היהודי בפזמו: "אתה משווה עצמך אלי?! שאני אצדיע לך בחשובה?! אתה הרי אינך מגיע אלי!"

בכל חנות יהודית מוכרח להיות תלוי מגן דוד במקום בולט, שיוכלו לזהותה כיהודית, ואף פולני לא יוכל להכנס אליה. כל הזמן חשבו דק על אמצעים להשמרת היהודים. הלילה לא עבר בשקט ללא טריקה. תמיד חספו לעבודה. היו מוכרחים לתת כסף רב, זהב וכו' לפקיד המדינה הראשי, למפקד משטרת ההגנה, לגסטאפו ול S.S. - אבל שום דבר לא עזר.

הקיפו אותנו בגדרות. העמידו לרשותינו כמה רחובות ויצרו גטו. הפקודה הייתה: מי שעוזב את הגטו נידון למוות בירה. בכל פינת רחוב עמד שומר והשגיח. פורטמה פקודה מגבוה בשלוש שפות - פולנית, אידיש ועברית: "יהודים העוזבים שלא כדת את התחום - נידונים למיתה" גם לפולנים אסור היה להכנס לגטו.

יהודים עונו נורא. אלפים מתו מרעב. מטבח אחד בלבד הועמד לרשותינו. בישלנו אוכל שמיועד לסוסים, עם מים. כמוכן שחלינו.

היינו כשנתיים בגטו. המוות כבר היה עדיף. מה שעברנו בשנתיים האלו - אי אפשר לכתוב. שערות סומרות כשרק נזכרים בזאת.

יצאה פקודה מטעם מפקד משטרת ההגנה: כל הפרוות שנמצאות ברשות היהודים חייבות להמסר. אם מישהו מסתיר או לא נוחן - נענש! (תאר לעצמך מה זה - אבל אבוד! מוכרחים! המוות יותר גרוע). קר כאן בחורף. אנשים קופאים! אנחנו רעבים!

שוב עורכים סריקה כדי לשלוח אנשים לעבודה בגרמניה. חטפו כמה אלפי איש כמו כלבים. הם לא יכלו להצטייד בכלום: לא מזון, ואפילו לא חולצה. כלבי המשטרה שומרים. השוטרים מרביצים והורגים כמה שהם יוכלים. חצי מהאנשים מתו. הרבה גוועו מהעבודה הקשה, ממכות ומתעללות, חלו מהצרות והזדקנו בטרם עת.

זה קרה בלילה בהיר. הגסטאפו חסם בית. אסף הכל; תכשיטים וזהב ושלה את האנשים (לך חדע לאן!) לא נשאר מהם זכר. כך עשו עם משפחות שלמות.

בגטו לא נתנו דבר: לא בשר, לא חמאה, לא לחם לבן, אף לא שחור - רק מה שהגרמנים נתנו בהקצבה: שבע דקו (1 דקו = 10 גרם) לחם שחור ליום, מעט קיבה, שבע דקו סוכר לשבוע. האם אפשר היה להתקיים מזה? ובאמת "נמטנו" מיום ליום. מי שלא עבד - גם זה לא היה לו. הכל בגלל שאנו יהודים - אנחנו מוכרחים לסבול! אנחנו יושבים כולם בעשר וחצי בלילה. באה

משטרה כדי לחטוף אנשים לעבודה. חורף, כפור בחוץ; רחמנות להוציא אפילו כלב החוצה; ופה מושכים צעירים וזקנים תוך כדי

צעקות : " החוצה - צואת כלב שכמוך! "

אספו כמה מאות אנשים מכמה רחובות, וגם אני ביניהם. לא הספקתי להתלבש. כולם נעמדים בשוק. הוא היה מלא אנשי צבא. מרביצים תוך כדי זרוז: " יותר מהר! יותר מהר! " אני נשאר לעמוד. מגיע אלי שוטר ונותן לי בעיטה בשיניים. אני עומד ישר, ולא זו מהמקום. פני התנפחו ודם התהיל לזרום מהם. כולם חטפו כך. אתם לא יכולים לתאר לעצמכם את הפחד. אנשים פשוט "נמסו". החיילים הכשילו את היהודים בכוונה כדי שיפלו תוך כדי זרוזם קדימה. רק למחרת בבוקר שחררו אותנו לאחר שפנינו את השלג במשך כל הלילה.

היום לא היה יום, והלילה - לא לילה. המוות כבר היה טוב בהרבה. אבל אנחנו יהודים ולכן מוכרחים לסבול. אי אפשר, ידידי, אפילו לזכור כל מה שעברנו. הראש לא יכול כל כך הרבה לזכור את היחס ההיסטורי הנורא. המורא והפחד מהתבורה הגרמנית היו גדולים. כשראינו גרמניים - פרחו נשמתינו מפחד. אבל זה לא היה משנה - כי לחיים ממילא לא היה טעם.

כשמישהו מת, לא הרשו לאף אחד ללוותו בדרכו האחרונה לבית הקברות. הלכו רק 2-3 אנשים כדי לקברו. כל יום היו בין עשרים לשלושים אנשים שמתו בגלל רעב. הם היו מערפס אחרות, מהמקומות שהגרמנים זרקוהם. לא הייתה להם קורת גג מעל לראשם. מצבם היה עגום. הם גרו ב"אזיל" (מקום ציבורי שהפכוהו מקלט זמני לאנשים חסרי קורת גג, כמו: בית כנסת, בית-ספר וכו'). הם התקיימו ממה שהקהילה נתנה להם - אפשר לתאר את מצבם. הרבה מהם מתו כל יום. לא יכלו לקברם ביום אחד, ולכן הם שכבו שלושה או ארבעה ימים; להם היה טוב יותר. אותם, לפחות, לא שרפו, כמו שאת הקרובים שלנו שעד היום לא יודעים מה עלה בגורל עצמותיהם. כמה עצוב! לא האמנו שיכול להיות משהו גרוע מזה; שמכינים לנו ומקימים עבורינו

תנורים מיוחדים כדי לשרוף אנשים. הגסטאפו ורוצחי היטלר כבר מחכים לנו, כחיות יער מורעבות, שרוצות "לבלוע" גברים, נשים וילדים, שני או עשיר, צעיר או זקן. הכל נשרף! אז עדיין לא ידענו על כך. אף אחד לא תאר לעצמו שדבר כזה עלול לקרות.

גם אני סבלתי. היה לי גיס שגם שני אחיו

נפלו כקורבנות. היה להם מוות אכזרי. תלו אותם. שני אנשים חפים מפשע. אחד השאיר אשה וילדים השני - אשה ועשרה ילדים קטנים. תארו לעצמכם שכל המשפחה היתה צריכה לעמוד ולהסתכל איך תולים אותם. נסו להביך את הצער והכאב, שגרמה התבורה ההיטלרית. הלוואי שישולם להם! שהאדמה לא תרשה להם לנוח בשקט בגלל העוול הזה; בגלל דם חף מפשע שהם שפכו. כאלו מקרים קרו במאות.

הם, ה"רייך" היו משתמשים במכונניות גז (לפני

שהתחילו לבנות את התנורים). כשמישהו "נאשם" היו הרוצחים

מכניסים אותו לשם, והוא היה גווע מגז. לרבי או לרב הם היו

שורפים את הזקן עד שהאש היתה פוגעת בפניו. את כל מאמצייהם

הפנו למטרה אחת: כיצד להרוס את מעט האנשים.

פעם, ביום כיפור, היום הקדוש ביותר בשנה של

היהודים, כשצמים ומתפללים, הופיעו הרוצחים פתאום כשכבר אי

אפשר היה לברות. הם הוציאו את כולם מהתפילה, הלבישונו בסליח

וב"קיסל" (בגד לבן מיוחד ליום כיפור) והובילונו לעבודה.

רק לפנות ערב שחררו אותנו. כנראה שהם החליטו שהם הרביצו

די לאותו יום...

את כל הצעירים והחזקים שלחו הרוצחים לגרמניה לעבודת-
פרך. את המבוגרים יותר-למחנה השמדה. הרבה גוועו. אלוהים יודע
מה עלה בגורלם. כל זה היה ב"רייך" (החלקים הכבושים של גרמניה).
+++++
הרבה מהרייך הגיע אלינו כדי להציל את
חייהם, אבל לצערינו, הם לא ^{ידעו} שגם אצלינו אפשר היה לפגוש את הרוצחים
הם חשבו שאלינו הוא לא יגיע, אבל תמיד היינו בלוע הארי.
לא ידענו מה לעשות. אנחנו מוקפים. המצב הופך להיות
גרוע יותר ויותר. לא יודעים מה עוד מצפה. כבר עשו הכל. עשרים
אלף איש עסקו בעבודה-כפייה. אני עבדתי במטבח של אנשי הועד
המכובדים שניזרקו מעיירות וערים. לדאבוני הכל אזל. אבל לקחנו
הכל על הצד הטוב ביותר. רק אמרנו: "העיקר שלא נוצא להורג".
אבל בכל פעם שמענו ידיעות יותר גרועות. למשל, שאלפי אנשים
מסולקים למקום ללא כתבת. לא יודעים מה עלה בגורל עצמותיהם. אבל
אז הייתה שמועה שזה שקר. אמרו שלא יורים בהם. רק שולחים אותם
לעבודה. זה התחיל ב"רייך". שם כבר היו מזמן טראנספורטים (שיירות
המוות) שהתקרבו לוורשה.
בוורשה היו שש מאות אלף יהודים. התכווננו למבצע.
בערב בהיר אחד, כשהסתכלנו החוצה מהחלון, ראינו להבות
שהגיעו עד השמים. נודע לנו מה פרוש האש- זה בא מכוון בית-הכנסת
היקר והיפה שלנו (כזה יופי לא ראו בפולין), ועם העשן נעלמים
הדברים היפים ביותר. כך קרה גם עם בית-הכנסת השני, שעמד כבר
כמאה שנים. גם הוא נפל בידי הרוצחים. הרסו הכל! מאות ספרי-תורה
נילקחו עם האש. זה לא פלא- הם עשו כך גם עם אנשים...!
לא מסוגלים הכל לזכור ולכתוב. אני כותב כדי שהדברים
ישארו לדורי-דורות. ; מה שההיסטורים, הרוצחים, חוללו בעירינו- אז
חארו לעצמיתם בכל אירופה. בכל עיר התעללו באנשים בצורה שונה.
אני כותב רק מה שאני בעצמי עברתי. אני מזכיר גם את הכלל, אבל
בעיקר כותב על חיותי שלי.
היה לי גיס, שהיה בשבילי כמו אבא. היינו במצב כלכלי

קשה מאד, והוא תמך בכולנו (כחמישים איש). בבוקר בהיר אחד אטרו אותו. הוא לא חזר חי, הגסטאפו חיסל אותו. תארו לעצמכם את צערינו. הוא השאיר אשה וילדים, הוא היה אדם צעיר ויפה, שיכול היה לחיות עוד שנים רבות. אבל, לצערינו, הוא הסתלק מאיחנו.

הפירר אדולף היטלר, אמר בנאומיו, שכל אדם שאינו מוכשר, כלומר: זקן, חלש, חולה, נכה וילדים, מוכרחים להיות מורעלים בגאז, כי הם לא מועילים לעולם. הוא, כמובן, התכוון לעמים האחרים - אבל לא לעמו שלו!

כמובן, שאת החוק נאלצנו לקיים. בהתחלה לקחו מעט יהודים. העבידו אותם כל - כך, עד שהם אבדו כוחותיהם ומתו. אם לא ירו בהם - שלחום למחנות. אבל כולם ידעו שהם נשלחים לעבודה. אמרו שהם נשלחים ליער - אבל משם אף לא אחד חזר. היו שמועות, שרצו להשליך אותנו כדי להשמידנו, אבל ידענו שאנחנו הולכים לקראת המוות. היינו אנשים חסרי חיים משלנו.

האנשים עבדו מהבוקר עד הערב, והתקיימו ממה שקבלו מה "פשידן־יאל" (הקצבת-מזון). כמה דקו לחם ביום וכו'. לא היה טעם לחיים. אָחֵלְנוּ לעצמינו את המוות. אבל היו אנשים שדברו אחרת לגמרי. הם אמרו: "אבוד! אם יש מלחמה - מוכרחים לסבול. הקדוש ברוך הוא יעזור, והכל יעבור. חייבים לעבור הכל. גם הגרמנים יענשו בסוף כשאר שונאי-ישראל". חיינו בבטחון שעוד יהיה טוב. אבל, לצערינו, טעינו. אותם אנשים כבר אינם בעולם. הם כבר נשרפו בטרבלינקה, במחנות ההשמדה וכו'.

אז היה עדיין טוב. כל אחד היה עם משפחתו, היה לו למי לטפח את צרותיו ולשפוך את ליבו המר. היו לו אשה, ילדים, אחיות, אחים, אמא, אבא, גיסים, גיסות וכו'. כל משפחה היתה עדיין שלמה. אבל כשהתחילו לדבר על שליחה-אנשים למוות שיפרישו גברים מנשותיהם, אבות מילדיהם, ואחיות מאחיהם; לא יכולנו להיחלץ מזה ולא ידענו מה לעשות. אנשים הלכו לאן שעיניהם הובילו. אי אפשר לתאר את האימה והפחד, מכל משגית ומכל איש משטרה. תוך כדי הליכה ברחוב חטפו אנשים לעבודה והרביצו. כשסוף סוף הגיע הלילה - נכנסתי הביתה. היה לי אישור שאני עובד במטבח, אבל דבר לא הועיל. לקחו גם אותי!

זרקוני לתוך צריף מגודר, מן אורווה לסוסים. גם אחרים, נזרקו לשם. הייתי שם פארבעה-חמישה שבועות, ואחר-כך שחררו אותי הביתה (המשטרה חטפה אז הרבה אנשים והם שהו מחוץ לעיר, במקום שנקרא "ווארטע-לאגר"). זה עוד היה טוב, שהיה לי למי לחזור - למשפחתי. החלפתי בגדים, אכלתי, וניסיתי לא לחשוב בכלל על המוות.

אמרו שאנשים מוכשרים צריכים לעבודה, ולכן לא יהרגום. אבל זה יצא הפוך. כל הזמן שמענו על יותר ויותר הרוגים מערים אחריות. כל-כך הרבה יהודים השמידו - וגרשו כל-כך הרבה. אנשים לא ידעו לאן לברוח. "אבל אצלינו" אמרו "זה לא יקרה כי שמונים אחוזים עובדים ומועסקים" (זו היתה עבודת-כפייה קשה. מי שעובד - יש לו זכות לחיות, ולא ישלח). - לכן לא האמנו. מלבד זאת, גם קצין-העיר הבטיח, ששום דבר לא יקרה. אבל לך האמן לגרמנים!

הסתגרנו אחרי הרעיון הזה. אבל רק כשהתחלנו לשמוע על מבצע ורשה, קלטנו את הצרה. כבר אז ידענו שגם אנחנו לא נוכל להיחלץ מכך. גם אני נאלץ "לרקוד את הריקוד המר". השיער סומר למחשבה בלבד. לעזוב הכל - כל מה שטרחת למענו במשך שנים!

לעזוב רהיטים, ארונות, ספסלים - בתים שלימים. לקחת את הילדים בידיים, ובהכרה מלאה, להיפרד מהעולם וללכת לקראת המוות. אתה שומע על אנשים הולכים למוות בריאים, רעננים, צעירים וזקנים, עניים ועשירים, חולים, צולעים אלמים וחרשים. נשאלת השאלה: "מדוע?" והתשובה: "אתה יהודי!" כמו שעיתון - הגסטאפו "דער שטיק־מער" ציטט: "היהודים הם אסונינו".

האסון התקרב אלינו בצעדי ענק יום אחר יום. היינו צריכים להתכונן בכל רגע. בינתיים לא ידענו מתי זה יבוא. אבל אויבינו כבר היו מוכנים! ה-S.S. כבר חיכו לנו כאריות רעבים, שרוצים לטרוף. האם זה אפשרי שאדם שלא עבר את זה יוכל להאר זאת לעצמו? לא! גם הדור הבא לא יאמין לזה. לא יאמין, שמה שאנו ראינו בעינינו ב-1943 - צרות, התעללות ועינויים קשים, דברים שאיני זוכר לחשב ולפרט - לא יאמין שאכן קרו הדברים.

היו מקרים שונים בכל עיר, וכל גרמני התעלל באנשים במקום אחר. למראה גרמני בלבד פרחו נישמתינו. הוא חיפש תמיד משהוא שאינו חוקי לגבינו. אם הלכנו ישר - לא היה טוב; ואם הלכנו עקום - כמוכך שלא. בקיצור: בכל צורה שהיא זה רע! אבל שיקחו אנשים, נשים וילדים קטנים, עשיר ועני, וישרפו על גחלים, כך שזכר לא ישאר מהם - לזה לא האמנו! שמענו הרבה מה עושים עם אנשים. אבל חשבנו שבכל זאת לא ישמידו את כולם. כל עיר חשבה, שאולי לה יהיה מזל, ועליה יפסחו.

הוועד היהודי פקד על היהודים לתת את רכושם האחרון (זהב ותכשיטים). יום אחד לפני המבצע שאלנו אחד את השני: "מה נשמע?" קצין העיר הגרמני אמר שנישאר רגועים, כי לא יקרה דבר. אבל הגזירה לא איחרה לבוא: אנחנו מוכרחים לעזוב! ללכת בדרך מוות כל-כך קשה ולהפרד מהעולם. לא היה מנוס. הרבה צעירים ברחו ליערות כפרטיזניים. אבל גם מהם נשארו רק מעטים בחיים. (פולניים היו מלשינים על יהודי, ותמורת-זאת היו מקבלים

מהגסטאפו 1 ק"ג סוכר). הפרטיזנים הפולנים, הלאומנים - שדגלו במפלגה ללא גרמנים אך גם ללא יהודים חסלו אותם. (מגטו קטן ברחו ב-1943 יהודים ליערות, והפרטיזנים הפולנים הרגום).

ערב יום כפור. הלכנו לתפילה כלי לדעת, שאחרי יום כפור יערך המבצע. דיברו על כל מיני דברים. התפללנו מהר ובפחד, והלכנו הביתה לטעום משהו אחר הצום. האמהות אומרות לילדים שיאכלו מהר כי לא יודעים מה יקרה יותר מאוחר. אבל אף אחד לא יכול היה לאכול.

חצות. הרחוב הואר. אנשים רצים לכל עבר. כל אחד שואל את עצמו: "מה עושים?" לא יודעים מה לעשות, לאן ללכת, הבכי והצעקות גוברים. הרחובות מוקפים בשוטרים צבאיים ואוקראינים. בכל פינת רחוב עומד שומר. שומעים כבר את צעקותיהם: "עצור! הישאר לעמוד!" הם מושים בנשק אוטומטי, רימוני-יד וכו". שומרים עלינו: "החבורה ה שחורה" (האוקראינים שחלבושם היתה שחורה) ה-S.S., "אנשי הגולגולת" (בגלל סמל הגולגולת שעל כובעם), ודיוויזיות ההשמדה מפלגתו של היטלר.

כל אחד אורז לעצמו את צוררו. מסתובב קדימה ואחורה וצועק "הצילו - איך אפשר להינצל?" אחד רץ לשני. אבל מה אפשר כבר לעזור? כולם נמצאים באותה צרה. האמהות לוקחות את ילדיהם בידיהן. אנשים בעולם, האם אתם מסוגלים לרדת לעומקם של דברים? לתאר לעצמכם את הדברים כפי שהתרחשו באמת? יודעים שהולכים למוות. עומדים ומחכים. שומעים כבר את הירי מהרחובות הסמוכים. לילה - והכל מואר. היהודים שילמו מראש עבור החשמל שדלק. בעת המבצע דלק האור יום ולילה. כדי שנראה הכל. ממנו גם למפרע את ההוצאות הובלת הקרונות שהובלו לטרבלינקה. אמרו

להכין את הרציף למתים, שנורו בגאז. גם אלה שהסתחרו נורו. את כל אלה שמו על העגלות. ברחוב קויא היה קבר מסוייד לשם זרקו את כולם. השוטרים הצבאיים היו מרוצים שהביאו כמה שיותר מתים (זה שאסף את המתים מהבתים, עגליו, ספר לי, שמפקד השוטרים שאל אותו תמיד: "לפחות הבאת הרבה מתים?") - הם סעדו את ליבם ^{דסבראן} יותר ככל שהיו יותר מתים. לצרות היהודים אף אחד לא יכול היה לעזור. העצלות היו מוכנות. כשנכה או זקן לא יכלו ללכת, הסלו אותם, חנקו אותם. כך ~~ש~~ נישפך דם ברחובות. "אוי הצילו!" הלחלה עוברת בעצמות כשנוזכרים בזה.

מפקד השוטרים הגבוה, רכרוכי, שמן נורא, מהמשטרה היה נכון כולו לקראת המבצע. הוא ירה בבית-חולים מלא בחולים. ליבו התרחב מהנאה אבל הוא עדיין לא היה מסופק, וניטפל לבית הזקנים. היו אצלינו הרבה מאד יתומים - הוא הרג את כולם. היה רחוב, בו היה בור סיד גדול - לשם זרקו את כולם כאילו היו כלבים ולא בני-אדם.

המבצע הראשון היה נורא. אהדים אמרו: "אולי הצרה הנוראה הזאת תירגע". אבל באותו יום נהרגו עשרת אלפים איש. גרשו אותם לשוק. מי שהלך עם נעליים טובות ניצטווה להורידם מרגליו. הרוצחים אמרו: "חבל על הנעליים הרי אתם הולכים למוות". אז כבר ראינו שזה אבוד. הם מילאו קרונות עד שהיו מלאים עד אפס מקום. ה- S.S. והמשטרה הרביצו והרגו עם קת הנשק. שלחו אותם לטרבלינקה לתוך תנורי הגאז.

תארו לעצמיכם איך זה נראה: כל הרחובות היו מלאים. היריות לא פסקו. מפקד המשטרה, דגנהרט שמו, החזיק מקל בידו והראה "ימין" ו"שמאל" שפרושו: "ימין" - חיים ו"שמאל" - מוות. לרוב נבחרו אנשים צעירים לעבודה. היו מקרים שאמרו למישהו ללכת "ימינה" והילדים והאשה נשלחו "שמאלה". הגבר לא רוצה ללכת לבד. רק עם האשה, אבל הוא חוטף מכות איומות. הוא מוכרח להפרד.

תארו לעצמיכם איך זה ניראה!
סרגדיה כזאת קרתה לי ולמכרה שלי, רבקה גולדבוים.
היא היתה בת עשרים ושתיים, גרה ברחוב "אלטען-מארק" מ"ס 23.
מורה ב"אהל שם" וב"בנות אגודת ישראל" (סמינרים דתיים לבנות).
היא היתה צעירה ויפה. הלכנו יחדיו למבצע השני. הפרידו
בנינו; אותה שלחו למוות, ואותי-לעבודה. היו לי ספקות:
אמרתי בליבי, שיהיה מה שיהיה, אבל אני רוצה ללכת אהה. אבל
לא הרשו לי לעבור. הם ^{זרזו} אותי ואני כבר לא ראיתי אותה
יותר. כבר לא היה צורך ++ טעם לחיי. דמעותי יבשו מרוב בכי.
שלחו את כל קרובינו- איך יותר אמא, אבא, אחות, גיס, ואח.
איך יכולים חיים כאלה להיות חשובים למישהו?!?
הובילונו למקום שניקרא "מטלורגיה" (מפעל לגשק).
שם היו אלפי אנשים. היכינו או למוות או להישלח. מהמקום
הזה לקחו כל הזמן אנשים לעבודות שונות. מצאתי שם את אחותי
ושמחנו מאוד, שממשפחה כזאת נישארנו בחיים לפחות אנחנו.
במבצע הזה, לקחו ממני לנצח את אימי היקרה (תהא נישמחה צרורה
בצרור החיים), אחותי וגיסי ושלושת ילדיהם הקטנים, אחי
ואשתו, גיסי ובתו בת התשע. כולם נישמדו בטרבלינקה.

אחראי גרמני (קצין של שדה-התעופה) בא ולקח אותנו
לעבודה. ריתקו אותנו. היינו מוכרחים ללכת לעבוד בשדה התעופה
(שניקרא "בימביטוק"). בדיוק בשעה חמש היינו מוכרחים לעמוד
כבר מוכנים. כל יום היינו חייבים ללכת ברגל כ 12 עד 14 ק"מ.
עבדנו ללא הפסק עד שהחשיך. הרגלים החסוצו מרוב כאב.
אבל למרות שעבדנו לא היינו בטוחים. פעם אחת, עמדנו

עייפיים בעבודה, פתאם הגיע רכב שממנו יצאו האחראי ומנהל המחנה, הם פקדו עלינו להתייצב מיד כי מובילים אותנו למשטרת ה-S.S. התאבנו. היינו המומים. לכל אחד דופק הלב ואומר: "זה הסוף שלי. יותר לא נראה את הזריחה". צועקים עלינו: "לרוץ יותר מהר!" הגענו! מנהל המבצע מסתכל לכל אחד בפנים. אנחנו עומדים כמו מתים. לא יודעים על מי יפול הפור. הוציאו כשלושה אנשים, הורידו להם את הנעליים ושלתום למוות. אותנו שלחו בחזרה לעבודה.

כך מצצו את דמינו. לא היה יום ולא לילה. "כבר יותר טוב היה" - כל אחד אמר - "שיחסלו את כולנו, ושלא ישחקו אותנו כחתול ועכבר". כל פעם נשארנו פחות. לאחד "נתנו" את המוות, ולשני השאירו צרות. פעם בלילה כשהיינו שכובים על המצעים על הרצפה אחד ליד השני, וישנו, באה פקודה ממפקד המחנה, שכל אחד, שיש לו משהו חייב לתתו מייד. הבינו, שתמיד הפשו אצל כל אחד. היינו מוכרחים להציג הכל בפומבי. כשלאחד היו שני זוגות נעליים, היה עליו לתת זוג אחד. כנ"ל לגבי כסף, זהב וכו'. התקיימו ממה שקבלנו. החיים היו קשים מאד.

פעם אחרי מאמצים גדולים הרשו לנו לא ללכת לעבודה, כדי שכל אחד יכבס לעצמו את החולצה, שממילא לא יכולנו להלבינה. האחראי על המטבח נתן את כל מנת הלחם ($1 \frac{1}{2}$ ק"ג לכל שבוע). הלחם היה מעורב בנסורת ובמזון לסוסיים. נתנו גם 10 ק"ג (100 גר") חמאה לחודש. אבל הם דרשו שנעבוד - "העבודה עושה את החיים מתוקים" אמרו - מילא, לעבוד כבר היה טוב. אבל הרביצו נורא. כל יום המציאו סלקציה חדשה ושלחו למוות.

שלוש מאות גברים ושמונים נשים בערך היו מרוחקים.
המורל היה ירוד מאוד. ראינו שזה גרוע. ישאירו אותנו לעבוד
כל-כך הרבה, עד שיצטרכו אותנו. הגרמנים הושבים לעצמם: "שהחמורים
יעבדו ויום הדין שלהם יגיע". "אתם חיים פה כל זמן שאתם עובדים".
אנחנו אנשים חסרי ישע. כל הדרכים הסומות בפנינו. הם יכולים
לעשות בנו מה שהם רוצים. אבל אצלינו עוד היה ^{שב} ~~היה~~, לעומת המצב
במקומות אחרים. אצלינו בעיר היה מחנה ריכוז ראשי שנקרא
"האסאג". שם היו כאלפיים איש. מנת חלקם הייתה "צרות איוב". לא
אוכל, לא שינה; כל דבר לקחו מהם. הם עבדו ביום ובלילה. הרבה
התמוטטו מהעבודה.
אמרו שיקימו גטו קטן על-ידי צרוף של כמה רחובות,
ואחרי העבודה כל אחד יוכל ללכת הבייתה; יהיה לו חדר עם מיטה
להניח את הראש אחרי יום העבודה הקשה. לא להיות כל-כך קשור
ככלב לשרשרתו. אבל זמן רב עבר ואנחנו נשארנו שם.
כמה עצום היה כשכל פעם שמענו שיש שוב מבצע
ברחוב השכן. כמעט כל צ'נסטוב הייתה "נקיה" מיהודים. תארו
לעצמכם: אנחנו נשארים יתומים. כולם מחו. משטרת ה-S.S., המשטרה
הצבאית והאוקראינית חפשו היטב. כשמשוהו התחבא - הרי אחרי
שמצאו אותו הרגוהו במקום. בעזרת המשטרה הפולנית והיהודית,
סחבו מתוך הבונקרים (מקום שבו הסתתרנו) אנשים חיוורים, לבנים
כסיד, מורעבים, נשים וילדים - חטלו אותם מייד!
הרחובות שמהם גרשו את היהודים ניראו נורא. רחובות שוממים
בתים שפעם גרו בהם אנשים שלווים ושקטים, משפחות שלימות ביחד.
מקומות מהם נשמעה שירת הילדים וריקודיהם. מקומות בהם שחקו ילדים
עם אמותיהם - עכשיו היה הכל ריק, שומם, אין אף אחד, כמו בית-
קברות. רואים ברחוב דברים מונחים, חבילות בגדים שהקרובים שלנו
נשאו עמם ולא הרשו להם לקחת. ארונות, כסאות, רהיטים. כוכרחים
לראות את זה למרות שהלב מתבקע מכאב.

שמענו בפירוש על דגנהרט המפקד העליון, כשמנהל "האסאג" הצטרך ממנו אנשים לעבודה. אז עוד היה המבצע. הוא ענה: "היום מוכרחים לבצע את הדרישה של הפירהר. האנשים מוכרחים ללכת למוות, ולא לעבודה. הוא היה הרוצח האמיתי של משטרת ה-S.S., והמשטרה הצבאית בפקודת ה-S.S. של ראדום, צ'נסטוב ראדמסק, פיאטרקאו וכו' (ערים בפולין).

המבצע היה בשיאו. כל הזמן אמרו שתפסו יהודים מסתתרים. תארו לעצמכם מה עשו מהם? הרבה מאד שלחו והרבה הרגו במסוים. גם את האנשים שבחרו לעבודה, גם להם לא הניחו לחיות. כל הזמן ערכו טלקציות, חיפשו וסיננו כדי לראות מי טוב לעבודה ומי לא. כשהיו חסרים אנשים לטראנספורט - הוסיפו להם כמה. תמיד היה מאיפה לקחת. הם היו מוציאים את הנעלים, שהרי לאדם אין ערך. ומימלא הוא הולך למוות. אבל התפצים והחבילות שונים משהו! אנשים היו בפחד. הם לא ידעו מה ילד יום.

הגיעה פקודה, שכל המרותקים מוכרחים לבוא לגשו אקטן וללכת כל יום לעבודה ולחזור ממנה לשם. הגשו היה מוקף בחוט חיל בנוסף לשמירה - כדי שלא יברחו. היו מוכרחים להישמר מה-משטרה צבאית, משטרה פולנית ואוקראינית, גסטאפו, ואפילו מהמשטרה היהודית. היתה רק כניסה אחת ולפניה היה המשמר הגרמני. עמדו גם שוטרים פולניים ואוקראינים וגם שומרי - סדר יהודים. כשיצאו ובאו היו מוכרחים להודיע. כל אחד היה חייב לשאת מספר. המספר שלי היה 2015 מתחת למגן דוד. אותו היינו חייבים לשאת באופן בולט על הבגד. המספר כלל הכלל את השם, שם המשפחה והכתובת. כמו אצל כלב! בכל מקום יכולת לקרוא את הכתובת הגרמנית: "## ליהודים ולכלבים - אסור!".

בחמש לפנות בוקר התאספה כל הקבוצה ויצאה לעבודה. ביציאה העמידו את כולם לביקורת שמא לא נושאים דבר עמנו, הייתי נוכח במקרה ~~שם~~, שאחד נשא על עצמו כמה חולצות כדי למכרן. הוא

עשה זאת כדי שיוכל לקנות להם (בעבודה הקשה אי אפשר היה להתקיים ממה שהמטבח הקציב). האחראי על המשמרת שם לזה לב. הוא קרא לו מייד לחדר המשמר. קודם הרביצו בו מכות הגוננות, אחר כך ציוו עליו להוריד את המכנסיים, והאחראי בעצמו לקח מקל שנשא עימו תמיד (המקל נקרא "מקל הסלקציה", כי הוא היה "צד" בעזרתו. הוא היה מכה על האדם בראשו ובצורה זו בודד אותו מהאחרים). הוא הרביץ באיש כל כך חזק עד שהוא כרע תחתיו. הוא יצא בקושי. כך היה קורה לעיתים די קרובות.

לפעמים היו עורכים ביקורות בחדרים, כדי לבדוק אם מישהו מתחבא ומתחמק מעבודה. בדיוק הזדמנה אלינו לחדר ביקורת שבראשה עמד סגן ספראט - יד ימינו של דגנהרט. הוא נכנס עם שוטר יהודי. אני הייתי בעבודה. אחד התחבא בארגז, השני לא הספיק להתחבא. ידענו שעבור אי הליכה לעבודה מקבלים עונש מוות. גרנו בקומה הראשונה. כששמע שהם כבר מגיעים אלינו לא היה מוצא. החלוץ היה פתוח - הוא קפץ מהקומה הראשונה והתחבא בעליית הגג.

בעבודה לא היה טוב. הרביצו. היום היה ארוך כמו הצרות היהודיות. נשכבר חזרנו מהעבודה לחוך הגטו, חשבנו לעצמינו: "מי יודע את מי כבר מצאו, את מי כבר שלחו למוות?" כאלה ימים ולילות עברנו. כמה שנחיה - אי אפשר לתאר כמה דם יהודי נשפך. אז היה כל העולם סגור בפנינו. ה-S.S. והגרמנים עשו בנו ככל העולה על רוחם; הרגו, תלו, שרפו, והכניסו לחאי הגזים. ההצטיינות הגדולה ביותר אצלם היתה: מי שהצליח לברוח להרוג יותר יהודים.

הימלר - ראש ה-S.S. והגסטאפו היה מיסד את "בתי-החרושת" להשמדה טרבלניקה, מאידנאק, אושוויץ ואחרים. מה שרק נעשה - גורלינו נהרץ! מוכרחים ללכת לעבודה. תארו לעצמכם: הרב עולמו של כל אחד. אנו יתומים חיים!

היתה משפחה שהיתה יחד. ברוב מאמצים ופחד הם הצליחו להתחבא באיזה בונקר. הם לא אכלו. אחרי כמה שבועות הם הצליחו

להכנס לגטו הקטן (רק אלו שעבדו גרו שם) אבל גם שם הם לא היו בטוחים. המשטרה ערכה ביקורות כל הזמן כדי לבדוק אם אין אנשים זקנים וילדים קטנים. יצא חוק שכל הילדים הייבים להתייצב. המפקד נהג לעשות "גן" מיוחד לילדים, כי כך יוכל לתפוס את כל הילדים שיתחבאו בכונקרים. תארו לעצמכם את האימהות שבמאמצים רבים ובהסתכנות הצליחו להציל את הילדים - ועכשיו אבוד! לוקחים את הילדים וזורקים אותם לתוך מַכְנִיּוֹת-משא כאילו לא היו בני אדם אלא כלבים. אנשים מנגבים לעצמם את הדמעות. הרבה אימהות נושעות עם ילדיהן. אם ירגו - שירו גם בן. ההורים שנשארו בחיים היו "ניצולים זמניים" בלבד. אבל לא פעם הם הצטערו על כך ואמרו: "הלוואי שהיינו הולכים למוות עם יקירינו, במקום לחיות בצורה כזאת".

בבוקר יפה אחד בא המפקד דגנהרט ונתן הוראה, שכל עורכי הדין, רופאים, מהנדסים ואינטלגנטים אחרים וגם ראשי הקהילה היהודית התייצבו לפניו. זה קרה בדיוק בפורים. אמרו להם שהם נשלחים למחנה אחר, כדי שינהלו מחנה עבודה חדש שעומד להכנות. אבל, לצערינו, ברחוב מקביל כבר היו מוכנות מכוניות משא עם שוטרים. העלו אותם למשאיות שנסעו לבית הקברות היהודי. אחד מהקהילה היהודית, ששמו קוירלאנד, קפץ מהמשאית וברח. הוא נתפס והוחזר לגטו הקטן.

בבית הקברות העמידו את כולם וציוו עליהם לחפור את קברם במו ידיהם. הרוצחים ירו בכולם בנשק אוטומטי.

אם היה שוטר שאמר, שהוא מתנגד לירות באנשים חפים מפשע, דחו אותו מייד ושלחו אותו לחזית בתוענה שהוא ידיד היהודים. כך זה היה הרבה זמן. במקומות העבודה בוררו כל הזמן את האנשים, והשאירו את החזקים בלבד. היהודים, שהיו מעטים ממילא, הלכו ופחתו מיום ליום. יצאנו לעבודה בבוקר ולא ידענו אם נזכה לחזוק בערב. במקום העבודה שלי "לופטוואפע" (חיל האוויר הגרמני), עבדו כ-350 איש. נשארו כ-30 (!!!). כל יום לקחו כמה ושלהום. אני הבנתי שחיי בסכנה ועברתי ל"הסאג". ידעתי שאני עלול לעבוד עבודה

קשה יותר אבל עשיתי זאת כדי להיות יותר בטוח; למרות שהיחס אל האנשים היה ידוע כגרוע ביותר. יצאנו לעבודה לפני חצי זריחת-השמש וחזרנו כשהיא כבר שקעה ולא חשוב מה היה מזג האויר. הייתה מסטרה מיוחדת מטעם "האסאג" (מפעל נשק גדול) ששמרה עלינו, ולא נתנה לנשום. כשהשוטרים תפסו מישהו שנה לרגע קצר, לקחוהו הישר לחדר המשמר, ושם היו מכים אותו עד חמישים מכות הגונות. כשהוא חזר לא הכירו אותו. הוא היה חצי מת. כשעבר יום בלי שמישהו יבוא לעבודה ידענו, שקוא ילקח לחדר המשמר ואחר כך יהיה 24 שעות בבונקר בלי אוכל. כל אחד שמר על מקום עבודתו ולא החסיר אף יום. הכל היה יכול להיות טוב לו היו מניחים אותנו לנפשינו. בגטו הקטן היו שמועות: אמרו שכל אלה שעובדים ב"האסאג" יהפכו להיות מרותקים למקום, והנותרים ישלחו או שירו בהם. אבל המפקד כבר ידע מה לעשות איתנו. פטרולים שמרו עלינו ביום ובלילה.

אני מזכיר שוב, כדי שאם פעם יקראו את הדברים האלו, שלא יחשבו שזוהי מעשית שוא או היסטוריה "מצוצה מהאצבע". לא שמעתי על מה שאני כותב או המצאתי זאת; אלא ראיתי זאת בעיני ועברתי את זה על בשרי. כי הדור הזה שלא ראה ולא עבר בעצמו - הוא יחיה הרבה יותר מאיתנו. הדברים קשים לתיאור ועל זאת יכול העולם להעיד! אולי לא כולו, אבל כל אידופה טעמה את הטעם המר של הרוצחים הגרמנים, אנשי ה-S.S. ! באמת עוד לא נשמע כדבר הזה! העולם בעצמו לא מאמץ. לא! הגרמנים חשבו שיוכלו להסתיר זאת, אבל האמת מוכרחה לקום תמיד!!!

שש שנים הייתי בידיהם, הם עשו בעולם המתקדם, ככל
העולה על רוחם; ירו, תלו, שרפו וכו'. אבל לא! זה לא יסולח. אדם
החף מפשע יזעק אליהם ולא יניח להם! החרפה והכחם שהשאירו לא ימחו!
אני תמיד מאמין בזה. זה ישאר לנצח בזיכרון, כי זה מונח על ליבו
של כל אחד שהגורל השאירו בחיים. אנשים כאלה נשארו ערירים, ללא
משפחה, בלי אחות אח הורים. הכל הלך עם האש והעשן המיתמר! כזה דבר
אי אפשר לשכוח וזה נשאר תמיד הרוט על הלב הפצוע. איש יספר זאת
לילדיו. לא מה שהוא קרא, או שמע, לא אגדה, אלא מה שהוא בעצמו
עבר. בקשה לי אליך, הקורא: אם יש שגיאות כתיב או שלא הכל ברור
ומדוייק; אנא, הבן זאת. דע שאי אפשר לזכור הכל. מה שאני כותב הוא
בדיוק מה שאני זוכר. הראש כבר אינו כפי שהיה פעם. אחרי שעוברים
כל כך הרבה אי אפשר לזכור פרטים.

המצב שלנו היה עגום ביותר. לא התחשבנו איך אנו
ניראים. הגענו למצב כזה שיכולים היו לעשות באנשים כאות נפשם:
תחילה עובדים ולאחר מכן הולכים למוות.
בגלל העבודה התבלו הבגדים. במקום בנעלים - הלכנו בחתיכות עץ.
הרגלים נהרסו, כי לא כל אחד יכול היה ללכת בזה. לאט לאט הסגלנו
גם לתנאים האלו. חילקו לנו בגדים שנעשו מנייר ולמי שלא היחב חולצה
העור היה משתפשף לו. גם מכנסיים מנייר קשה היה להשיג. כשפועל היה
ניגש למנהל ומבקש למנו זוג מכנסיים, כדי שיוכל להחליפם בקרועות,
ואמר שזה קרה לו בגלל העבודה הרבה, הוא נענה: "תהיה מרוצה שאתה
עובד, שאם לא כן, היית הולך למוות ועולה לשמיים".

חמיד שמרנו אצלינו את צלוחית המרק. עמדנו בחור ארוך

כדי לקבל תוספת, אבל לא תמיד היה. פעם כשמאות אנשים עמדו בתור לקבל את התוספת, בא שוטר וראה שאצל מישהו הצלוחית מלוכלכת (היא היתה צריכה להיות חמיד נקיה, גם אם לא תמיד היה זמן לזה, או די מים עביר זה) לקח מקל, שבר הכל ואת הנותר שיועד להלק כחוספת לקחו כדי לתת לחזיקים. לחזירים בישרו באופן מיוחד סיר גדול עם פפוחי אדמה והיה להם מטבח מיוחד. אבל האנשים שעבדו בפרך 12 שעות בישרו מים עם מזון לסוסיים. הרי זה מובן: לנידונים למוות חבל לתת דבר טוב יותר.

לקחנו הכל על הצד הטוב ביותר, כי ידענו שאחרי העבודה נחזור חזרה לגטו, מקום בו אפשר למצוא חבר; אך עשוי לפגוש את אחותו ולשפוך את ליבם איש בפני רעהו. היה סיכוי שנפגוש אחד את השני.

בבוקר בהיר אחד, כשכולם היו בעבודה הצטרכנו להתרכז. מנהל בית החרושת הוציא פקודה שכולם יהיו מרותקים לבית החרושת. אף אחד לא ייצא יותר לגטו. כולם התאבנו מרוב תדהמה. הרבה התמוססו כי כולנו נשארנו בבגדינו בלבד. אז הבנו שסופינו למות ברעב. הגטו הופך להיות מבוטל. ארבעת אלפים איש מרותקים. בגטו נשארו שלושת אלפיים אנשים זקנים וילדים שמחבאים בבונקרים.

חיסול הגטו נראה ממש נורא. הדם זרם ממש בתעלות הרחוב. רימו אנשים ונתנו להם לחשוב שלא ירו בהם ושחם ילכו לעבודה. הוציאו כמה אנשים מהבונקרים, הובילום לרחוב צדדי והרגום. כשראו שעדיין יש בונקרים שאנשים מסתתרים בהם והם לא יכולים להוציאם - הם זרקו פנימה רימונים ופוצצו אותם. כשראו שגם זה לא עוזר, הם זרקו דינמיט. כשלושת אלפים איש מצאו את מותם תחת ההריסות.

המשטרה הצבאית והאזרחית נכנסו לחדר אחד ומצאו ילד שוכב על המטה ובוכה כי אמא שלו מתה. אחד הרים את הילד באויר והיכהו עד שפרחה ששמחו. כאלו מקרים מזעזעים היו בחיסול הגטו הקטן.

לפני הגדרות עמדו משאיות שחיכו לקורבנותיהם, ובלילה נסעו לבית הקברות היהודי. זרקו לתוכם ילדים מגיל 10 עד 15 וכבר רצו לשלחם למוות, אבל אז התערב המנהל הכללי (ששמו ליט) של "האסאג" הוא אמר לסגנו שגם את הצעירים יצטרכו לעבודה ובזכות זה הם ינצלו. שלחו אותם לבית הרושת לעבודה.

הגטו הקטן עמד אז בלהבות, נדלק מארבעת קצותיו. הם השתמשו בכל סוגי הנשק: תחמושת, רימונים וכו'. היה דם מעורב, אנשים, עשן, עשב, קיר ואבנים. אנשים נפטרו בגלל הרוצחים הגרמנים. לא! זה לא ישכת!!!

זה היה בשבילם הרווח הגדול ביותר. הם עשו את שלהם. העבודה שלהם חמה. אבל עדיין לא נחו. הם המשיכו לחשוב איך לחסל את היהודים המעטים שנשארו (כמה אלפי יהודים) ב"האסאג". עדיין לא ראו את הגם היהודי. העיר היתה צריכה להיות "נקייה" לגמרי מיהודים. מלבד אלו שעבדו, ריחקו את הנוהרים, למרות שלא ידעו מה לעשות איתם. מחעיפים רק מעמידה. לכל אחד מחלקים עבודה. כשהוזרים מננה אין היכך להניח את הראש ^{ולרא} לרגע קט.

לקחו אותנו לאולמות גדולים. חושך. אין חלונות. אחד נופל על השני. לכל אחד נתנו קצת נסורת. את זה שמים על המרצפות הקרות וזה משמש כתחליף למשכב. רוח פרצים נושבת. כך ישנים. האנשים מתקררים. בשעה חמש בבוקר באה משטרה יהודית ומעירה אותנו לעבודה. הם אומרים שעדיף לעשות זאת קודם, לפני ששוטרי המפעל יכו בקפות הרובים שלהם. כך עוברים הימים והלילות. אין עזרה ואנו מנסים להאמין שמוכרח להיות כן. העולם נעול בפנינו. מוכרחים לעבוד כל זמן שעוד מסוגלים לכך. אך עדיין לא גמרנו. לא ידענו שעוד מסכים לנו דברים נוראים יותר.

בשעה אחת בלילה (אני הייתי במשמרת לילה) בא ראש המשטרה וכמה שוטרים. כל בית החרושת היה מוקף בהם. הם קבלו פקודה להוציא את כל אלה שאינם מוכשרים לעבודה - ילדים וזקנים. כולם כבר עמדו ערים על רגליהם. עורכים סלקציה חדשה במקומות העבודה שעבדנו בלילה.

בוחנים כל אחד. תארו לעצמיכם איך זה נראה. כל אחד כמו מת. לוקחים בחורים צעירים, כשתילים רבים שטרם הספיקו לצמוח. הם מתחננים שיעזבום לנפשם, אבל שפלטנהלך המהנדס, הרוצח, לא שת ליבו. הוא עוד מוסיף בלב רחב בעיטות משלו.

אחד מושך לעצמו את שיער האשו בוכה, נשכב על הריצפה ומבקש שיניחו לו אבל שום דבר לא עוזר. אחר מסתתר בשירותים. הוא רואה איך השוטרים מחפשים בכל מקום. הוא קופץ דרך החלון והשוטר יורה בו. קרה שתוך כדי המבצע, רצה האחראי להציל פועל משלנו. אני הכרתי אותו טוב מאד. (שמו היה הרשל פפר) אבל הוא סרב. הוא ענה לאחראי: "יותר טוב שאני הולך למות, במקום להמשיך לסבול. יותר טוב עכשיו מאשר אחר כך".

אנחנו רואים הכל. הסלקציה נגמרה. שלחו את כולם במשאיות לבית-הקברות היהודי. על הנשארים ציוו לחזור מייד לעבודה. תארו לעצמיכם שצריך לחזור לעבודה בלב כבד אחרי שראינו את האחראי שרודה בחברינו כמלאך המוות.

עדיין לא נרגעו הרוחות. לקחו את כל אנשי המשטרה הייבוסית עם נשיהם וילדיהם. היה להם מוות קשה: הפשיטו אותם ורחצום. מארש, האחראי, לקח פטיש והרביץ בהם על ראשם כדי שיהיו חסרי הכרה ולא אחמדו. זרקו אותם למשאיות, הובילו אותם לבית הקברות וירו בהם. באותו לילה מתו כמה מאות אנשים.

אמרו שגם איתנו יעשו ככה. אך מסתבר שאז היינו עדיין מוכשרים לעבודה. ושנית, פועל יהודי היה הרבה יותר זול עבורם, ולמרות הכל הוא לא היה בטוח. הכרתי טוב מישהו. הוא היה בעבודה, לא חשד שמשוהו עומד לקרות ופתאום ^{פג} ~~קפץ~~ שלושה כדורים דרך החלון ומת. עשה זאת שוטר המפעל. אותו אדם השאיר אח קטן בן 10 (שעבד איתי במחלקה לתחמושת). הוא הצילו פעמים רבות, על ידי כך שהיה מחביאו בתוך תרמיל גב.

עכשו נישאר לבד. (היום הוא חי בישראל.) פעם נכנס האחראי לבית החולים והוציא משם כמה אנשים. הם ידעו שם הולכים למות; הם ניראו נורא לא טוב. ילדה בת שש עשרה ביקשה לעבוד. לקחו אותם במכונית לבית הקברות וחיסלו אותם שם. גם כשהיו כבר מתים בתוך הקבר הגדול, המשיכו לירות בהם. ראינו, שהיהודים הולכים ופוחתים. כותב השורות האלו היה שם בעצמו וראה איך בכל יום היו גוררים מהמחנה אנשים שמתן מקור ומרעב. העבודה התרבתה מיום ליום, והכינו יהודים מערים אחרות לארזש וסקרזישסקא. ראינו שלא ניזכה לצאת משם. כל יום זרזו אותנו לעבוד במישנה מרץ. ברטנשלגר, רוצח ה-S.S., שהיה מוכר, היה גם אצלינו, הזדמן לצריף שלנו כשמסרת הלילה ישנה. בעזרת משטרת המפעל סלקו את כולם כשהם לבושים בחולצות בלבד. ככה היינו צריכים לרוץ סביב המקום יותר משעה, אחרי יום כזה, איך יכולנו לעבוד בלילה!?

שטיגליץ, ראש המנהלים, הוציאו אחד מהצריף, הפשיטו, וכל הנשים היו מוכרחות להביט בו.

המכנסים, המקטורנים וכ"ו, היו מוכרחים להיות מסומנים בסימן אדום להבדיל בין גברים לנשים.

הגרמנים הצטרכו בונקרים ובורות הגנה, ולכן הרסו את כל המצבות, שברו את השיש והאבנים היקרות שעלו בכסף רב, וחיבלו בכל. ואת כל זה # יהודים היו צריכים לעשות.

הביאו את המצבות והיתה אשה, שזיהתה את המצבה של אמא שלה. היא התישבה ובכתה. האחראי השגיח בזה ושלח אותה ישר לחדר-המשמר כי בזמן שבכתה היא לא עבדה.

אבל אצלינו זה נחשב טוב, כי היו מחנות גרועים יותר פי כמה. אני כותב רק מה שאני זוכר אבל עברנו דברים גרועים עוד יותר.

שוב התחילו לשלוח אנשים ולערוך סלקציות חדשות. ולמרות הכל

לא כל אחד אבד את התקווה. חלק היה מיואש ואמר שבשבילו השמש לא תזרח יותר. אחרים אמרו שאם אנחנו לא נזכה לזה, ישארו יהודים אחרים במקומות אחרים שכן יזכו לכך; שהרי הגרמנים אינם מסוגלים להשמיד את כולם. הניצולים יספרו לעולם מה עברנו וינקמו את ניקמת החפים מפשע. אי אפשר למחוק עם לגמרי! האנשים במחנה פתחו מיום ליום. אנשים נשלחו באופן קבוע. אמרו שיעבירו את בית החרושת לגרמניה, ואז יהיו מוכרחים לשלוח קודם את האנשים. אבל ניראה שהגרמנים כבר מבלבלים. ראינו שהגבורים הגדולים התחילו גם כן לפחד. עכשיו הם היו חזקים רק אל מול אנשים חסרי ישע.

אנחנו עומדים ועובדים, פתאם אזעקה. נופלות פצצות. כל בית החרושת נידלק. אנשים פוחדים, ניבהלים. מפסיקים לעבוד. המשגיחים מכים לכל עבר עם שוט הגומי שלהם. הכל מתבלבל והאחראים בורחים מבית החרושת. הם לא מבינים מה קורה איתם. אנחנו הולכים לשטח הגרמני. ה-S.S. מכניס אותנו בחזרה עם הכלבים. הם מצווים על כולם להיות מוכנים עם החבילות לנדידה הלאה. אנחנו מסתכלים החוצה דרך הגדר ורואים שאש סביבנו. אחד מעודד^ל השני: "ההצלה כבר קרובה!" מגיעות ידיעות שהצבא האדום כבר נמצא קרוב לעיר. הימים האחרונים של הגיהנום והצרות.

אבל איך נצא החוצה? הכל מלא בשוטרים ואנשי S.S. חשבנו שבית החרושת ממוקש והגרמנים יפוצצו אותו ביחד איתנו. חלק כבר הצליח לברוח דרך הגדרות, ועבר לצד הגרמני.

מתשיך, וגיסי אומר: "יש לי תכנית: אנחנו נתחבא ב"קולוניה"
באזור התעשייה הגרמני. לא חשבנו הרבה. התאספנו כמה אנשים כולל
אחותי. ידענו שאנו מסכנים את עצמינו, ובכל זאת התחבאנו שם.
אם היו תופסים אותנו היו יורים בנו. השוטרים באו בריצה,
מחפשים וצועקים: "לצאת מיד!" הם ירו כל הזמן לכל הכיוונים.
כל יד וכל תזוזה עלולה היתה להסגירנו... אבל לא תפטו אותנו!
בשעה 1200 בלילה מפקד שוטרי המפעל אסף את מעט היהודים
שנשארו תחת פקודתו של הצבא הגרמני הובילם החוצה מהמחנה, כדי
לשלחם הלאה. חלק ברחו, אבל הרבה מהם נורו למוות עם מכוונות
יריה.

המחנה ריק אבל רעש היריות לא פסק. כל הזמן נפרדנו אחד
מהשני כי חשבנו שאנחנו נהרג כשכל בית החרושת יתפוצץ (שהרי היה
מלא בדינמיט לתחמושת שיצרנו שם).
פתאם כבו האורות. באו פולנים ואמרו: "יהודים, צאו, הגרמנים
כבר אינם. הצבא האדום השתלט על צ'נסטוב" לא יכולנו להאמין
שזו מציאות חשבנו שזה חלום. בהסוס מה התחלנו לצאת. קודם יצאנו
לשטח שבו האחראיים הגרמנים גרו קודם. התנשקנו ובכינו, איש על
כתפי חברו מרוב שמחה. צעקנו בקול: "יהודים, ניצלנו!".
חדר המשמר שהיה תמיד מלא רוצחים, היה עכשיו ריק. כולם
ברחו והשאירו את הנשק. לקחנו את הנשק, ונכנסנו למקום בו גר
המנהל. לפני כן על כניסה ללא רשות קבלנו עונש מוות ועכשיו
זה היה פתוח לכולנו. קשה לתאר את השמחה - השתחררנו מהמוות;
השתחררנו מהרוצחים. עכשיו יכול כל אחד ללכת לאן שירצה (כפי
חשבנו). אבל כשהסתכלנו לראשונה אחד על השני ראינו איך אנו
ניראים, אחרי כל מה שעבר עלינו. איך לנו מנוחה ואנחנו ממשיכים
לנדוד - אבל לאן? קרענו מעלינו את המספרים שעל הבגד. הפכנו
אנשים שווים לכל אדם! בא יום השחרור! שקטו הצרות של העם היהודי
בצ'נסטוב!

השיר של טרבלינקה

חיזורי אלי חנה'לה שלי, חזורי אלי הילה שלי!

חיזורי אלי יקירתי, כי את בריח אייתי!

טרבלינקה - בשביל כל יהודי היחה בית קברות.

מי שמגיע לשם - נשאר שם

נשאר שם לנצח מי שבא לשם.

אח, אחות, אבא, אמא - האם שם מרעילים אותם?

חיזורי אלי חנה'לה שלי!

שירים ששרו במחנה "האסאג"

"בביתי הישן" (העבר על ידי מנחם בסרגליק)

בביתי הישן, עם אמא ואבא לבד,
אף פעם לא היה עצוב. ומאז שאני כאן
שלווה איך לי לשעה אחת. אני יושב תמיד ובוכה,
וכמו עץ הרוס אני מסתובב כאן;
כמו טלה שבור, המחפש את ביתו שלו בכל מקום.
חשבתי, שאמצא את אושרי, אך אלוהי, או אלוהי,
כמה מתגעגע אני הביתה. או הביתה, הביתה.
הביתה, הביתה, ככל טלה המתגעגע לפינתו.
הביתה, הביתה, הביתה, לעיר הקטנה
לשחק ולצחוק עם בת השכן,
או, זה היה יכול להיות כל-כך יפה! והאדמה הדשנה
והחלב, והשמנת. מתגעגעים הביתה!
מתגעגעים הביתה !!!

" מ ז ל " (מאת מנחם בסרגליק)

מזל יש בעולם ללא שיעור.
רק לא עבורי ועבורך. אני שואל את עצמי לפעמים:
"האם אני אדם שווה לכולם?
מה ההבדל בין עני לעשיר?" - שואל אני את עצמי
"האם השמש תזרח למענני?
האם יהיה לי פעם טוב בעולם?
האם מזלי תמיד יבגוד בי וענני-עצב יסתירו ממני
את האור?
אף פעם לא היתה לי ידידות בחיים, ולא אושר -
כי לא היתה בי תקוה.

היכן אשרי?
אכזבתנו קשות! אני חיכיתי רבות!
אני שואל את עצמי: "אמור,
האם אני אדם שווה לכולם?
מה ההבדל בין עשיר לעני? - שואל אני אותך".

השיר של הגטו הקטן (העבר ע"י בסרגליק מנחם)

לאן אלך? - הרי הגטו סגור!

לאן אלך? - כשבכל מקום ניצב אחראי!

האם העולם מספיק גדול לכולם -
אך עבורי הוא צר וקטן?

לאן אלך? - כשמצוים עלי להשאר כאן!

השיביני!